

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-110>

УДК 304: 342.7:301

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

IMPROVEMENT OF THE SYSTEM OF SOCIAL REHABILITATION OF PERSONS WITH DISABILITIES

Поплавська Оксана Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9538-3718>

Василенко Яна Миколаївна

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0996-0215>

Poplavska Oksana, Vasilenko Yana

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

У статті досліджено проблеми та напрями удосконалення системи соціальної реабілітації осіб з інвалідністю в Україні в умовах воєнного стану. Обґрунтовано необхідність переходу від медичної до соціальної (безбар'єрної) моделі реабілітації, орієнтованої на інтеграцію особи у суспільство та ринок праці. Проаналізовано інституційну структуру системи соціальної реінтеграції, виявлено її ключові дисфункції, зокрема фрагментованість послуг, кадровий дефіцит та територіальні диспропорції. Окрема увага приділена потребам ветеранів війни та осіб з інвалідністю. Визначено роль цифровізації, кейс-менеджменту та державно-приватного партнерства у підвищенні ефективності соціальної політики. Запропоновано напрями розвитку інклюзивного середовища, спрямовані на забезпечення автономії, зайнятості та підвищення якості життя осіб з інвалідністю та ветеранів війни.

Ключові слова: соціальна реабілітація, особи з інвалідністю, ветерани війни, кейс-менеджмент, інклюзія.

Introduction. The ongoing war in Ukraine has led to a significant increase in the number of people with disabilities, including war veterans, creating unprecedented challenges for the national social protection system. Existing approaches remain largely fragmented, which limits the opportunities for full social integration of this category of the population. These conditions require a comprehensive transformation of the social rehabilitation system towards an inclusive (barrier-free) model. *Purpose.* The purpose of the study is to substantiate the theoretical and methodological foundations and develop practical recommendations for improving the social rehabilitation system of people with disabilities and war veterans in Ukraine under martial law and post-war recovery. *Methods.* The study is based on a combination of general scientific and special methods, including theoretical generalization and systematization, comparative analysis, institutional analysis. *Results.* The study identifies key shortcomings of the current rehabilitation system, in particular fragmentation of services, lack of coordination between institutions, insufficient level of human resources and significant territorial disparities in access to services. It is established that individual rehabilitation programs often remain formal and do not reflect real needs. The role of digitalization and the possibility of further use of modern technologies (artificial intelligence) to form a barrier-free space is substantiated. It is proven that public-private partnership is able to increase the effectiveness of social rehabilitation. Particular attention is paid to employment as a key factor of social integration. It also emphasizes the need to strengthen the role of local communities and involve non-governmental organizations. Among the identified problems on the way to building an inclusive environment, the problem of staff shortage is indicated. *Conclusion.* The transformation of the social rehabilitation system requires the construction of a person-centered and inclusive model of social reintegration, which involves the involvement of social managers, the use of case management in work, and changes in the culture of interaction between business, the state, and the community.

Keywords: social rehabilitation, people with disabilities, war veterans, case management, inclusion.

Постановка проблеми. Стрімке зростання кількості осіб з інвалідністю, що зумовлено руйнівними наслідками повномасштабних бойових дій, високим рівнем мінно-вибухової травматизації цивільного населення та військовослужбовців, вимагає кардинального перегляду державних підходів до соціального захисту, соціальної реабілітації осіб з інвалідністю. За висновками Управління з координації гуманітарних справ при ООН у 2025 році потребували допомоги 12,7 млн. осіб в Україні [32]. Зважаючи на продовження бойових дій на території країни, частка населення, яка потребуватиме тривалої соціальної підтримки та психологічного супроводу буде зростати. Це створює суттєве навантаження на систему соціального захисту, вимагаючи переосмислення підходів до управління соціальними ризиками. Крім того, особливій уваги на сьогодні потребують ветерани, демобілізовані особи, серед яких багато осіб з інвалідністю. Незважаючи на значні зусилля держави щодо ветеранської політики, залишаються прогалини у сфері соціальної підтримки, адже країна не була готова до лавиноподібного зростання потреб у фахівцях, здатних надавати комплексну соціальну підтримку та реабілітацію таким категоріям населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів поняття «інвалідність» трактується як результат взаємодії осіб, які мають тривалі фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушення, з різними бар'єрами середовища, котрі можуть перешкоджати їхній повній та ефективній участі в суспільній життєдіяльності нарівні з іншими [21]. На початку становлення України особа з інвалідністю – людина, яка потребувала соціальної допомоги, яка надавалася за рахунок реалізації індивідуальних програм реабілітації, надання соціальних виплат [27]. У подальшому акценти були перенесені на потреби людини (щодо її життєдіяльності), що вимагає створення доступних умов життя, що відповідало світовим трендам. Shakespeare T. заклав основи міждисциплінарного підходу до вирішення проблем осіб з інвалідністю, наголошено на тому, що бюрократичні механізми та традиційні програми догляду часто позбавляють таких людей гідності, перетворюючи їх на об'єкти маніпуляцій [5]. Як зазначає Kane S., соціальні служби не завжди вірно трактують потреби осіб з інвалідністю [7]. Разом з тим, питання соціальної реабілітації слід розглядати більш ширше, включаючи різні аспекти життя, забезпечення

прав кожної такої людини, створюючи інклюзивне середовище [12]. Одним з таких аспектів є матеріальне благополуччя. За висновками Islam M. Т особи з інвалідністю нечасто проявляють активність, тому важливо допомогти їм знайти шлях до покращення матеріального становища [6], але Актуальні дослідження проблем осіб з інвалідністю зосереджуються також на тому, що не слід звужувати соціальну реабілітацію лише до індивідуалізованої медичної проблеми [4]. Автори Andrews E., Dunn R. [2] доводять, що взаємодіючи з середовищем, яке може бути непридатним для потреб осіб з інвалідністю, формується їхня гідність та набувається досвід. Міжнародний практичний досвід представлено у стандартах Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), зокрема в рамках глобальної ініціативи «Rehabilitation 2030», де реабілітацію визначили ключовою стратегією охорони здоров'я та соціального розвитку у 21 столітті [10]. При цьому для розбудови інклюзивного простору пропонується використовувати державно-приватне партнерство на місцевому рівні, а також за рахунок надання субсидій, навчання тощо [11].

У вітчизняному науковому просторі останні роки домінує ідея побудови безбар'єрного середовища для осіб з інвалідністю. Базиленко А.К., Гребенюк А.О звертають увагу саме на фізичному прості, який має бути адаптований до фізичних та психо-соціальних потреб даної когорти людей [13]. Поглиблюючи дану думку, Бурик З.М. наголошує на тому, що діюча модель соціального захисту потребує удосконалення, особливо у напрямку соціальної та психологічної реабілітації [14]. Одним зі засобів досягнення кращої інклюзивності простору в Україні називають міжнародні інвестиції [16], які дозволять реалізовувати соціальні проекти; посилення співпраці держави та громадських організацій [30], оскільки останні «доноситимуть» до влади реальні потреби осіб з інвалідністю. Зважаючи на реалії війни, що триває з 2022 року, Музичук М. звертає увагу на необхідність вирішення проблем, пов'язаних з евакуацією осіб з інвалідністю, фізичною їхньою безпекою [23].

Підсумовуючи, зазначимо наступне. Попри значний масив досліджень, питання соціальної реінтеграції осіб з інвалідністю в умовах української економіки, яка функціонує в режимі воєнного стану та готується до повоєнної відбудови, залишається недостатньо розкритим.

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення системи соціальної реабілітації осіб з інвалідністю, у т.ч. варанів війни в Україні в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у статті використано ряд загальних наукових методів, зокрема, синтезу та аналізу. Основою дослідження є міждисциплінарний підхід. В роботі також використані метод теоретичного узагальнення та систематизації – для аналізу наукових підходів до розуміння сутності соціальної реабілітації та інклюзії осіб з інвалідністю; порівняльний аналіз – для зіставлення медичної та соціальної (безбар'єрної) моделей реабілітації; інституційний аналіз – з метою виокремлення ключових суб'єктів системи та формалізації їхніх цілей задля соціальної реінтеграції осіб з інвалідністю та ветеранів війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Базовим документом, що формує

правове поле у сфері соціальної реабілітації, є Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [28]. Протягом останніх років держава здійснила низку важливих кроків для гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Зокрема, ухвалено Національну стратегію створення безбар'єрного простору до 2030 року [24] і розроблено відповідні кроки по досягненню поставленої мети [26].

Щоб зрозуміти глибину досліджуваної проблеми та перетворення, які відбуваються, варто порівняти сутнісні ознаки старої та нової моделі реабілітації в Україні. У табл. 1 наведено розгорнутий аналіз характеристик старої (медичної) та нової (соціальної) моделей реабілітації.

Тобто сучасним орієнтиром для політики у сфері захисту прав та інтересів осіб з інвалідністю є створення безбар'єрного середовища. Однак, незважаючи на законодавчі ініціативи, на практиці система стикається з бюрократизованістю. Особливо таке стало «відчутно» для суспільства, коли ветерани війни

Таблиця 1

Порівняльна характеристика моделей соціальної реабілітації

Критерій оцінки	Стара (медична) модель реабілітації	Нова (соціальна) безбар'єрна модель реабілітації
Фундаментальний об'єкт фокусування	Діагноз, хвороба, патологія, клінічні порушення функцій організму.	Особистість, її життєвий потенціал, потреби та соціально-економічні бар'єри середовища.
Статус особи в процесі	Пасивний пацієнт, реципієнт державної допомоги, об'єкт лікування.	Активний партнер, клієнт, суб'єкт планування власного життєвого маршруту.
Головна мета втручання	Максимальне медичне виправлення дефекту або призначення грошової компенсації.	Забезпечення максимальної автономії, незалежного проживання, соціальної та економічної інклюзії.
Локалізація надання послуг	Спеціалізовані медичні або соціальні інституції закритого/напівзакритого типу (інтернати, стаціонари).	Інтегроване відкрите середовище, надання послуг безпосередньо у громаді за місцем проживання.
Організація реабілітаційного процесу	Фрагментована, жорстко ієрархічна. Головні рішення приймає виключно лікарська комісія (МСЕК).	Мультидисциплінарна, горизонтальна. Координується персональним кейс-менеджером спільно з клієнтом.
Ставлення до працевлаштування	Розглядається як другорядний або неможливий фактор.	Ключовий пріоритет.
Головний критерій оцінки результату	Наявність оформленої довідки, формальна видача технічного засобу.	Покращення реальної якості життя, факт працевлаштування, рівень соціалізації в громаді.

Джерело: сформовано автором на основі [5; 10]

не могли отримати належного медичного супроводу. Наприклад, громадській активіст Гуш Ю. наводить приклад, коли ветеран не міг захистити права під час медико-соціальної експертної комісії (МСЕК). [17] Незважаючи на те, що дана процедура була змінена і запроваджено індивідуальні програми реабілітації [18], багато аспектів ще не вирішені, зокрема, щодо покращення соціальної реабілітації, яку за новими підходами звузили до проблеми взаємодії зі середовищем, доступності соціальних інституцій. На жаль, формування індивідуальної програми реабілітації (ІПР) найчастіше носить суто формальний характер. Оскільки його заповнює лікар, то він не може дати цілісну картину потреб просто через брак відповідних знань та компетенцій. Документ заповнюється шаблонно, без глибинного вивчення реальних життєвих обставин людини, її професійного бекграунду, психологічного стану та соціального оточення. Також спостерігається колосальна територіальна диспропорція: лівова частка сучасних реабілітаційних центрів, мультидисциплінарних команд та протезних підприємств сконцентрована в столиці та великих обласних центрах. Якщо аналізувати спроможність надавати послуги з реабілітації, то таких установ в Україні дуже мало. За даними Мінсоцполітики в Україні є три центри для дітей-інвалідів (Центр реабілітації «Пролісок» (могло перебувати 300 дітей), Центр комплексної реабілітації «Промінь» (міг прийняти 158 дітей) та Державна реабілітаційна установа «Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Мрія», який приймав до 1200 дітей), і декілька центрів для дорослих, зокрема:

– ДП «Центр комплексної реабілітації «Галичина» (потужність центру становить 500 пацієнтів);

– Державний центр комплексної реабілітації «Донбас – Прикарпаття», де одночасно може перебувати 30 осіб (разом за рік до 350 осіб);

– Державна реабілітаційна установа «Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Поділля», в якій за рік отримують послуги 240 осіб;

– Державна реабілітаційна установа «Всеукраїнський центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю» на Київщині (с. Лютіж), який може прийняти 70 осіб за один період [33].

Порівнюючи з реальними запитами на таку допомогу (у 2022 році усього визнано осо-

бами з інвалідністю 110 891 особи, а вже у 2023 році – 155 971 особи [19]) побачимо, що така ресурсна база є недостатньою. Тобто на рівні об'єднаних територіальних громад та в сільській місцевості спостерігається інфраструктурний вакуум. Як наслідок, ІПР не стає дієвим маршрутом до відновлення, а перетворюється на формальну довідку для отримання мінімальних соціальних виплат.

Сьогодні, система соціальної реінтеграції осіб з інвалідністю, у т.ч. ветеранів війни, реалізується за допомогою таких інституцій, які забезпечують потреби (рис.1):

організаційно-фінансового характеру: ЦНАП або територіальне відділення Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю – їх завдання полягає у наданні особі додаткових засобів реабілітації та територіальний орган Пенсійного фонду України (ПФУ) – ключове завдання полягає у призначенні відповідних соціальних виплат, пенсії, ін.;

– медичного характеру: медичні заклади та структурні підрозділи з питань охорони здоров'я – завдання закладів діагностували, лікувати осіб з інвалідністю, надавати медичну реабілітацію;

– професійної реінтеграції: центри зайнятості – орієнтовані на допомогу і реабілітації особи з інвалідністю як працівника (на ринку парці);

– розвитку: інклюзивно-ресурсні центри – їхнє завдання полягає допомогти в отриманні освіти.

Інноваційним в сучасній моделі реінтеграції осіб з інвалідністю в Україні є створення «Електронного кабінету особи з інвалідністю». Він існує у віртуальному середовищі на порталі ek-cbi.msp.gov.ua [20]. Цей сервіс зроблено для того, аби особи з інвалідністю могли через цифрові інструменти подавати усі необхідні документи, направлення. Хоча процес реєстрації на сайті є зрозумілим, але він потребує певних знань щодо роботи в такій системі та авторизації. А це питання пов'язане з попереднім отриманням підтверджень про особу (це може бути електронний підпис, дані з платформи ДІЯ), що дещо «розтягує» та ускладнює весь процес отримання послуг реабілітації. Крім того, враховуючи, що єдиного центру, де особа з інвалідністю могла б одночасно отримати допомогу за всіма потребами (і фінансового, і організаційного, і медичного, та ін. характеру), то це породжує бар'єри для них та членів їхніх сімей (особливо, коли людина маломобільна). Незважаючи на цифровізацію багатьох процесів, залишилося

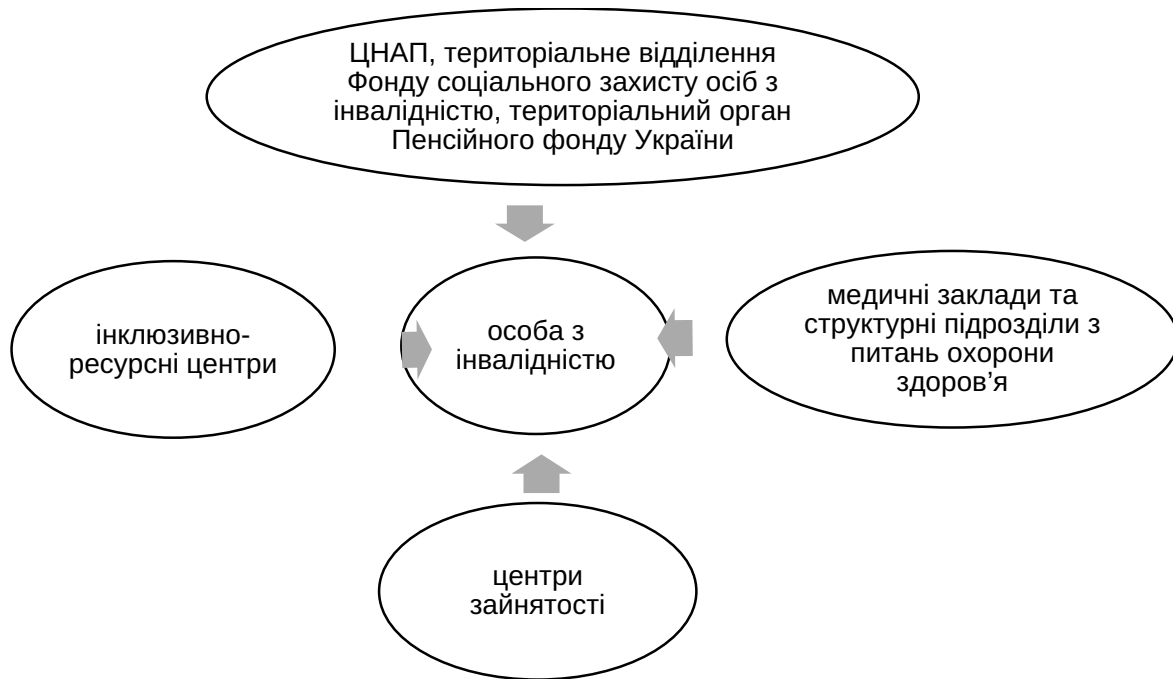

Рис. 1. Інституційна система соціальної реінтеграції осіб з інвалідністю

Джерело: сформовано автором на основі [25]

багато потреб, вирішення яких вимагає фізичної присутності такої особи. Так, обмежена здатність до самостійної евакуації та потреба в інтенсивному сторонньому супроводі маломобільних осіб, особливо пенсійного віку, зумовлюють високий ризик їхньої соціальної ізоляції та критичне обмеження доступу до базових послуг. Наприклад, через воєнні дії на території України маломобільних людей буває важко евакуювати. Сім'ї таких осіб стикаються з проблемами системного характеру: відсутність пристосованого для проживання житла, надання постійного медичного та соціального супроводу, отримання гуманітарної допомоги. Зрозуміло, що таке часто є наслідком економічних негараздів, через що стикаються з труднощами навіть у забезпеченні базових потреб [9]. А в умовах децентралізації, оскільки повноваження щодо надання базових соціальних послуг були передані на місця, але не підкріплені відповідним фінансовим та кадровим ресурсом, соціальна реабілітація стала «примарною». Звірімо увагу, аналізуючи потреби осіб з інвалідністю, на перше місце слід поставити потребу у захисті та охороні здоров'я, а вже потім – житло, вода та гігієна [32]. Разом з тим, за опитуваннями ветеранів та ветеранок війни пріоритетними потребами є матеріальне забезпечення і вже потім медична та психологічна підтримка, юридичні послуги [29]. Таким чином, залу-

чення профільних неурядових організацій та ветеранських спільнот до оцінки потреб, доступності міської інфраструктури гарантуватиме, що ресурси (фінансові кошти, витрачені для покращення життя ветеранів війни, осіб з інвалідністю) витрачаються на дієві рішення, а не на «пандуси для галочки».

Невіддільною складовою соціальної реабілітації є професійна адаптація та працевлаштування. Саме трудова діяльність є найвищим рівнем соціалізації, оскільки вона забезпечує фінансову незалежність та розширює коло соціальних контактів. У цьому контексті ключову роль відіграє Державна служба зайнятості та її регіональні центри. На неї законодавчо покладено функції профорієнтації, направлення на перенавчання та безпосереднього сприяння у працевлаштуванні осіб з інвалідністю. Проте запропоновані нею програми професійного навчання часто не відповідають запитам сучасної цифрової економіки. Замість навчання перспективним професіям (ІТ-сектор, цифровий маркетинг, дистанційний консалтинг, аналітика даних), особам пропонують робітничі спеціальності.

З метою покращення ефективності системи соціальної реабілітації в Україні важливо скоординувати зусилля усіх зацікавлених сторін та провести реінжиніринг процесів надання соціальних послуг, перейти до персоналізованого супроводу та залучення інно-

ваційних механізмів управління соціальною сферою, що вимагає збільшення обсягів підготовки соціальних менеджерів. При цьому на практичному рівні інноваційним стане застосування кейс-менеджменту (але не звужуючи його до комплексної допомоги лише у сфері охорони психічного здоров'я, як зазначено у термінологічному довіднику Верховної ради України [31]). Дана соціальна технологія передбачає призначення персонального соціального менеджера, який супроводжує особу від моменту встановлення інвалідності до її повної реінтеграції у суспільство [22]. Соціальний менеджер, який використовує даний інструмент, виконує функцію навігатора у складній бюрократичній системі, розробляючи реалістичний індивідуальний план; він координує дії медичних працівників, центрів зайнятості та психологів, а також здійснює «адвокацію прав клієнта». Такий підхід нівелює відомчу роздробленість та забезпечує безперервність процесу реабілітації.

Як вже було зазначено раніше, державний та місцеві бюджети не мають достатньо фінансових коштів для розбудови інклюзивної інфраструктури. Оптимальним рішенням є залучення ресурсів бізнесу через механізми державно-приватного партнерства та стимулювання корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Так, Tetra Pak реалізує довгострокові соціальні ініціативи [3], за КСВ-стратегією компанії «Нова Пошта» створено безбар'єрні простори у відділеннях та впроваджено комплексні програми працевлаштування та адаптації ветеранів [15]. Світовий досвід показує, що за відсутності підтримки з боку організацій, зробити більш інклюзивним середовище не можливо. Спираючись на культурні моделі, наприклад, пропонувані Австралійською мережею First People's Disability Network, організаціям рекомендується формувати культурну та соціальну інклюзію в організації, яка орієнтована на те, щоб підтримувати та розвивати можливості осіб з інвалідністю, а не просто пом'якшувати негативний вплив відмінностей [8]. Така модель партнерства громадськості – бізнесу – держави сприятиме розбудові інклюзивного середовища через підвищення стандартів поза межами нормативних вимог.

Повертаючись до інноваційних інструментів соціальної реабілітації, варто згадати про технології: роботи на базі штучного інтелекту все частіше використовуються для допомоги

людям похилого віку у виконанні рутинних завдань (наприклад, покупки), і тим самим створюють безбар'єрний простір [1]. Ці розробки підкреслюють зростаючу роль штучного інтелекту у задоволенні ширшого спектру потреб доступності, включаючи ті, що пов'язані ветеранами війни.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що існуюча система соціальної реабілітації осіб з інвалідністю, у т.ч. ветеранів війни в Україні перебуває на етапі трансформації, зміни застарілих методологічних підходів. Сучасна модель соціальної реабілітації осіб з інвалідністю має ґрунтуватися на новому інжинірингу соціальних послуг, ширшому запровадженню кейс-менеджменту (на усьому шляху реінтеграції), зміщенні «акцентів» від пасивного до активного залучення ветеранів війни до розвитку безбар'єрного середовища. Аналізуючи процес заповнення індивідуальних програм реабілітації (ІПР), було доведено низьку їх соціальну ефективність, що ініціювало розробку пропозицій з покращення процесу: врахування професійного бекграунду, оцінку психологічного стану та соціального оточення клієнта. На жаль, констатовано, що обмежені фінансові ресурси поглиблюють соціально-просторові диспропорції, а недостатня чисельність підготовлених фахівців для роботи зі супроводу осіб з інвалідністю та ветеранів знижує результативність вже реалізованих заходів. Тому вдосконалення системи потребує комплексного підходу, який ґрунтується на новій культурологічній моделі взаємовідносин між бізнесом, державою та громадськістю. На цьому шляху важливо розвивати цифрову екосистему, особливо, технології на базі штучного інтелекту для створення персоналізованого безбар'єрного простору та допомоги маломобільним групам населення. При цьому за умов дефіциту бюджетних ресурсів, розбудова інклюзивного середовища можлива через механізми державно-приватного партнерства та стимулювання корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, що дозволить залучати приватні інвестиції у соціальні проєкти. Наголошено, що серед ключових завдань реабілітаційного втручання має стати не лише медична корекція чи нарахування грошових компенсацій, а забезпечення максимальної автономії, незалежного проживання та повної соціально-економічної інклюзії особи в життя громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. A Survey on Human-AI Collaboration with Large Foundation Models / V. Vats et al. 2024. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2403.04931>
2. Andrews E. E., Dunn R. A. Families and disability. *Handbook of rehabilitation psychology* / L. A. Brenner et al. (Eds.). APA, 2019. P. 189–202. DOI: <https://doi.org/10.1037/0000129-013>
3. Careers. *Tetra Pak Global*. URL: <https://www.tetrapak.com/en-ua/about-tetra-pak/careers> (дата звернення: 20.03.2026).
4. Casey A. M., Nolan M., Nixon E. 'You lose confidence in being a human being, never mind being a parent': The lived experience of mothers with spinal cord injury. *Qualitative Health Research*. 2022. Vol. 32, № 11. P. 1657–1671. DOI: <https://doi.org/10.1177/10497323221115584>
5. Disability research today. *International Perspectives* / Edited By T. Shakespeare. London : Routledge, 2015. 240 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315796574>
6. Islam M. T., Ferdous J., Alam S. Inclusive social protection for persons with disabilities (pwwds): Bangladesh perspective. *Journal of Community Positive Practices*. 2025. № 3. P. 61–85. DOI: <https://doi.org/10.35782/JCPP.2025.3.04>
7. Kane S. K., Wobbrock J. O., Ladner R. E. Usable gestures for blind people: understanding preference and performance. *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI '11)*. ACM, New York, 2011. P. 413–422. DOI: <https://doi.org/10.1145/1978942.1979001>
8. Newman-Griffis D., Swenor B., Valdez R. Disability data futures: Achievable imaginaries for AI and disability data justice. *Beyond Tech Fixes: Towards an AI Future Where Disability Justice Thrives* / C. El Morr et al. (Eds.). Springer Cham, 2025. P. 205–218. URL: <https://arxiv.org/pdf/2411.03885> (дата звернення: 27.03.2026).
9. Rapid Assessment of Support for the Evacuation of Older People from Eastern Ukraine (July 2024). *UN OCHA*. 2024. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/rapid-assessment-support-evacuation-older-people-eastern-ukraine-july-2024> (дата звернення: 28.03.2026).
10. Rehabilitation 2030. *World Health Organization (WHO)*. URL: <https://www.who.int/initiatives/rehabilitation-2030> (дата звернення: 20.05.2025).
11. Toward satisfactory public accessibility: A crowdsourcing approach through online reviews to inclusive urban design / L. Li et al. 2024. URL: <https://arxiv.org/abs/2409.08459> (дата звернення: 26.03.2026).
12. What Do We Mean by Accessibility Research? A Literature Survey of Accessibility Papers in CHI and ASSETS from 1994 to 2019 / K. Mack et al. 2021. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2101.04271>
13. Базиленко А. К., Гребенюк А. О. Можливості вдосконалення соціальної роботи з людьми з інвалідністю на селі (на основі зарубіжного досвіду). *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 2 (20). С. 101–109. DOI: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-2-20-11>
14. Бурик З. М. Реформування системи соціального захисту осіб з інвалідністю: теоретичний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 11. С. 204–212. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.204>
15. Верховод І., Кирпичова Д. Розвиток корпоративної соціальної політики та корпоративної соціальної відповідальності в компанії «Нова Пошта». *XXXIX International Scientific and Practical Conference «Problems of Science and Technology: Innovation and Competitiveness»*. Collection of abstracts. 2024. С. 27–31. URL: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/09/Problems_of_science_and_technology_innovation_and_competitiveness_September_18_20_2024_Aalborg_Denmark.pdf (дата звернення: 29.03.2026).
16. Горбачова К. Актуальні проблеми інтеграції осіб з інвалідністю в українське суспільство: цивільний та трудовий аспекти. *Молодий вчений*. 2020. № 2 (78). С. 277–281. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-2-78-61>
17. Гуш Ю. «Він надто проблемний»: з якими викликами стикаються ветерани в медичній сфері. 2025. *Гвара Медіа*. URL: <https://gwaramedia.com/vin-nadto-problemnij-z-yakimi-viklikami-stikayutsya-veterani-v-medichnij-sferi/> (дата звернення: 09.04.2026).
18. Деякі питання щодо індивідуальних програм реабілітації осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю : Постанова КМУ від 20 серпня 2025 р. № 1021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
19. Дослідження потреб осіб з інвалідністю у засобах до існування та доступу до ринку праці в умовах війни в Україні. *ГС «Ліга Сильних»*. 2025. URL: https://ls.org.ua/wp-content/uploads/2025/02/zvit_17.02_fin-1.pdf (дата звернення: 02.04.2026).
20. Електронний кабінет особи з інвалідністю. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/904-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.04.2026).

21. Конвенція про права осіб з інвалідністю : Офіційний переклад надісланий листом Мінсоцполітики № 8006/0/2-23/61 від 19.06.2023. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 29.03.2026).
22. Крупник З. І. Кейс-менеджмент як управлінський метод соціальної роботи: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Т. 1, № 86. С. 169–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/ip/86.1.31>
23. Музичук М. Проблеми у реалізації прав осіб з інвалідністю в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2025. Т. 12, № 2 (46). С. 208–215. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2025.46.208>
24. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (в редакції розпорядження КМУ від 25 березня 2025 р. № 294-р). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#n10> (дата звернення: 02.04.2026).
25. Оновлена Індивідуальна програма реабілітації: як це працюватиме в новій системі. *МОЗ України*. 2025. URL: <https://moz.gov.ua/uk/news/onovlena-individualna-programa-reabilitatsiyi-yak-ce-pracuyvatime-v-povij-sistemi> (дата звернення: 03.04.2026).
26. Про затвердження плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження КМУ від 25 квітня 2023 р. № 372-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.04.2026).
27. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII: станом на 10 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
28. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV : станом на 1 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 26.03.2026).
29. Результати шостого опитування Українського ветеранського фонду. Потреби ветеранів і ветеранок. *Український ветеранський фонд*. 2024. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Opytuvannya-veteraniv-zhovten-2024.pdf> (дата звернення: 02.04.2026).
30. Смирнова І. І., Медведєва Т. А., Серьогіна О. В. Дослідження проблем соціального захисту людей з інвалідністю в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 2. С. 105–111. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).105-11](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).105-11)
31. Термін «Кейс-менеджмент». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/65552> (дата звернення: 01.04.2026).
32. Україна: План гуманітарних потреб і реагування 2025 р. / Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГС ООН). 2025. URL: https://www.unhcr.org/ua/sites/ua/files/2025-01/Ukraine%20HNRP%202025%20Humanitarian%20Needs%20and%20Response%20Plan%20UA_0.pdf (дата звернення: 04.04.2026).
33. Якісна та сучасна реабілітація: як допомагають людям з інвалідністю у державних установах Мінсоцполітики. *Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/yakisna-ta-suchasna-reabilitatsiya%3A-yak-dopomahayut-lyudyam-z-invalidnistyu-u-derzhavnykh-ustanovakh-minsotspolityky> (дата звернення: 27.03.2026).

REFERENCES:

1. Vats V. et al. (2024) A Survey on Human-AI Collaboration with Large Foundation Models. arXiv.org. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2403.04931>
2. Andrews E. E., Dunn R. A. (2019) Families and disability. In L. A. Brenner et al. (Eds.) *Handbook of rehabilitation psychology*. APA, pp. 189–202. DOI: <https://doi.org/10.1037/0000129-013>
3. Careers. *Tetra Pak Global*. Available at: <https://www.tetrapak.com/en-ua/about-tetra-pak/careers> (accessed March 20, 2026)
4. Casey A. M., Nolan M., Nixon E. (2022) 'You lose confidence in being a human being, never mind being a parent': The lived experience of mothers with spinal cord injury. *Qualitative Health Research*, vol. 32, no. 11, pp. 1657–1671. DOI: <https://doi.org/10.1177/10497323221115584>
5. Shakespeare T. (Ed.) (2015) Disability research today. International Perspectives. Routledge, 240 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315796574>
6. Islam M. T., Ferdous J., Alam S. (2025) Inclusive social protection for persons with disabilities (pwws): Bangladesh perspective. *Journal of Community Positive Practices*, no. 3, pp. 61–85. DOI: <https://doi.org/10.35782/JCPP.2025.3.04>

7. Kane S. K., Wobbrock J. O., Ladner R. E. (2011) Usable gestures for blind people: understanding preference and performance. *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI '11)*. ACM, New York, pp. 413–422. DOI: <https://doi.org/10.1145/1978942.1979001>
8. Newman-Griffis D., Swenor B., Valdez R. (2025) Disability data futures: Achievable imaginaries for AI and disability data justice. In C. El Morr et al. (Eds.) *Beyond Tech Fixes: Towards an AI Future Where Disability Justice Thrives*. Springer Cham, pp. 205–218. Available at: <https://arxiv.org/pdf/2411.03885> (accessed March 27, 2026)
9. Rapid Assessment of Support for the Evacuation of Older People from Eastern Ukraine (July 2024). *UN OCHA*. (2024) Available at: <https://reliefweb.int/report/ukraine/rapid-assessment-support-evacuation-older-people-eastern-ukraine-july-2024> (accessed March 28, 2026)
10. Rehabilitation 2030. *World Health Organization (WHO)*. Available at: <https://www.who.int/initiatives/rehabilitation-2030> (accessed May 20, 2025)
11. Li L. et al. (2024) Toward satisfactory public accessibility: A crowdsourcing approach through online reviews to inclusive urban design. Available at: <https://arxiv.org/abs/2409.08459> (accessed March 26, 2026)
12. Mack K. et al. (2021) What Do We Mean by Accessibility Research? A Literature Survey of Accessibility Papers in CHI and ASSETS from 1994 to 2019. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2101.04271>
13. Bazylenko A. K., Grebeniuk A. O. (2020) Mozhlyvosti vdoskonalennia sotsialnoi roboty z liudmy z invalidnistiu na seli (na osnovi zarubizhnoho dosvidu) [Possibilities of improving social work with persons with disabilities in rural areas (based on foreign experience)]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia «Pedahohika i psykholohiia» – Bulletin of Alfred Nobel University. Series: Pedagogy and Psychology*, no. 2 (20), pp. 101–109. DOI: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-2-20-11>
14. Buryk Z. M. (2024) Reformuvannia systemy sotsialnoho zakhystu osib z invalidnistiu: teoretychnyi aspekt [Reforming the system of social protection of persons with disabilities: theoretical aspect]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: Practice and Experience*, no. 11, pp. 204–212. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.204>
15. Verkhovod I., Kyrpychova D. (2024) Rozvytok korporatyvnoi sotsialnoi polityky ta korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti v kompanii «Nova Poshta» [Development of corporate social policy and corporate social responsibility in the company «Nova Poshta»]. *XXXIX International Scientific and Practical Conference «Problems of Science and Technology: Innovation and Competitiveness»*. (September 18-20, 2024). Aalborg, Denmark, pp. 27–31. Available at: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/09/Problems_of_science_and_technology_innovation_and_competitiveness_September_18_20_2024_Aalborg_Denmark.pdf (in Ukrainian)
16. Horbachova K. (2020) Aktualni problemy intehratsii osib z invalidnistiu v ukrainske suspilstvo: tsyvilnyi ta trudovyi aspekty [Current problems of integration of persons with disabilities into Ukrainian society: civil and labor aspects]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, no. 2 (78), pp. 277–281. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-2-78-61>
17. Hush Yu. (2025) «Vin nadto problemnyi»: z yakymy vyklykamy stikayutsya veterany v medychniy sferi [«He is too problematic»: what challenges veterans face in the medical field]. *Gvara Media*. Available at: <https://gwaramedia.com/vin-nadto-problemnij-z-yakimi-viklikami-stikayutsya-veterani-v-medichnij-sferi/> (accessed April 09, 2026)
18. Deiaki pytannia shchodo individualnykh prohram reabilitatsii osib z invalidnistiu ta ditei z invalidnistiu [Some issues regarding individual rehabilitation programs for persons with disabilities and children with disabilities]. Resolution of the CMU dated August 20, 2025, no. 1021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2025-%D0%BF#Text> (accessed April 20, 2026)
19. Doslidzhennia potreb osib z invalidnistiu u zasobakh do isnuvannia ta dostupu do rynku pratsi v umovakh viiny v Ukraini [Research on the needs of persons with disabilities in livelihoods and access to the labor market in the conditions of war in Ukraine]. LS «League of the Strong» (2025) Available at: https://ls.org.ua/wp-content/uploads/2025/02/zvit_17.02_fin-1.pdf (accessed April 02, 2026)
20. Elektronnyi kabinet osoby z invalidnistiu [Electronic cabinet of a person with a disability]. Ministry of Social Policy of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/904-2025-%D0%BF#Text> (accessed April 14, 2026)
21. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu [Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (accessed March 29, 2026)
22. Krupnyk Z. I. (2025) Keis-menedzhment yak upravlinskyi metod sotsialnoi roboty: teoretychnyi aspekt [Case management as a management method of social work: theoretical aspect]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, vol. 1, no. 86, pp. 169–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/ip/86.1.31>
23. Muzychuk M. (2025) Problemy u realizatsii prav osib z invalidnistiu v umovakh voiennoho stanu [Problems in the implementation of the rights of persons with disabilities under martial law]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu*

«Lvivska politekhnikha». Seriia: «Yurydychni nauky» – *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*, vol. 12, no. 2 (46), pp. 208–215. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2025.46.208>

24. Natsionalna stratehiia iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku [National strategy for creating a barrier-free space in Ukraine for the period up to 2030]. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#n10> (accessed April 02, 2026)

25. Onovlena Indyvidualna prohrama reabilitatsii: yak tse pratsiuvatyme v novii systemi [Updated Individual Rehabilitation Program: how it will work in the new system]. Ministry of Health of Ukraine (2025). Available at: <https://moz.gov.ua/uk/news/onovlena-individualna-programa-reabilitatsiyi-yak-ce-pracyuvatime-v-novij-sistemi> (accessed April 03, 2026)

26. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv na 2023-2024 roky z realizatsii Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku [On the approval of the action plan for 2023-2024 for the implementation of the National strategy for creating a barrier-free space in Ukraine for the period up to 2030]. Order of the CMU dated April 25, 2023, no. 372-r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2023-%D1%80#Text> (accessed April 04, 2026)

27. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini [On the foundations of social protection of persons with disabilities in Ukraine]. Law of Ukraine dated March 21, 1991, no. 875-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (accessed April 20, 2026)

28. Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini [On the rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine]. Law of Ukraine dated October 06, 2005, no. 2961-IV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (accessed March 26, 2026)

29. Rezultaty shostoho opytuvannia Ukrainського veteranskoho fondu. Potreby veteraniv i veteranok [Results of the sixth survey of the Ukrainian Veteran Fund. Needs of veterans]. Ukrainian Veteran Fund (2024). Available at: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Opytuvannia-veteraniv-zhovten-2024.pdf> (accessed April 02, 2026)

30. Smyrnova I. I., Medvedieva T. A., Seriohina O. V. (2020) Doslidzhennia problem sotsialnoho zakhystu liudei z invalidnistiu v Ukraini [Research on the problems of social protection of people with disabilities in Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Herald of the Economic Sciences of Ukraine*, no. 2, pp. 105–111. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).105-11](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).105-11)

31. Termin «Keis-menedzhment» [The term «Case management»]. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/65552> (accessed April 01, 2026)

32. Ukraina: Plan humanitarnykh potreb i reahuvannia 2025 r. [Ukraine: Humanitarian Needs and Response Plan 2025]. UN OCHA (2025) Available at: https://www.unhcr.org/ua/sites/ua/files/2025-01/Ukraine%20HNRP%202025%20Humanitarian%20Needs%20and%20Response%20Plan%20UA_0.pdf (accessed April 04, 2026)

33. Yakisna ta suchasna reabilitatsiia: yak dopomahaiut liudiam z invalidnistiu u derzhavnykh ustanovakh Minsotspolityky [High-quality and modern rehabilitation: how people with disabilities are helped in state institutions of the Ministry of Social Policy]. *Ministry of Social Policy, Family and Unity of Ukraine*. Available at: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/yakisna-ta-suchasna-reabilitatsiya%3A-yak-dopomahayut-lyudyam-z-invalidnistyu-u-derzhavnykh-ustanovakh-minsotspolityky> (accessed March 27, 2026)

Дата надходження статті: 07.04.2026

Дата прийняття статті: 28.04.2026

Дата публікації статті: 06.05.2026